

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 12

*Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Історія, сучасність, зарубіжний досвід”
м. Київ, МАУП, 6 листопада 2014 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 24.09.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук., проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук., проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук., проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук., проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук., доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук., проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 12: Матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. “Історія, сучасність,
зарубіжний досвід”, 6 листоп. 2014 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова)
[та ін.]. — 2014. — 460 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної
конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню
України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні пері-
оди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і
студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Степахно И. В. Роль науки и образования в современном общественном развитии.....	316	Карбовська Л. О. Моделі фінансового забезпечення вищої освіти в зарубіжних країнах.....	363
Костючков С. К. Система образования как базовый инструмент прогрессивного развития гражданского общества.....	321	Бахов І. С. Освіта в європейському полікультурному середовищі: реалії і виклики.....	367
Войтенко О. В. Рекламна освіта в Україні: від професійної компетентності до соціальної відповідальності.....	325	Федосова Л. О., Кулик М. С. Особистісна зрілість як фактор суб'єктивного благополуччя.....	371
Туриніна О. Л. Управління конфліктами в організації системи освіти.....	328	Головач Н. В. Стан та перспективи розвитку профвідбору абітурієнтів у вищих навчальних закладах.....	375
Пальм Н. Д. Освіта як ключовий фактор розвитку держави.....	332	Николин І. М. Роль соціалізації першокурсників у формуванні готовності до самоорганізації в процесі професійної підготовки.....	379
Корсак Ю. К. Філософія про номадизм й атомізацію як серйозні загрози сучасному суспільству.....	335	Швец Н. Г. Використання віртуального освітнього простору для набуття навиків політичного менеджменту.....	383
Косенко О. І. Точні науки як індикатор якості сучасної вищої освіти.....	339	Костенко Д. В. Українська мова як основний чинник національної ідентичності в Україні.....	388
Дебич М. А. Гендерні питання соціальної рівності та управління: зарубіжний досвід.....	343	Заверуха О. В. Розвиток автономності як умова гармонійного становлення особистості підлітка у сучасній соціально-політичній ситуації.....	391
Похресник А. К. Римський клуб і реформи освіти і суспільства.....	347	Кострубань Р. В. Теоретичні основи та практичне значення коледжів в сучасних умовах реформування освіти.....	395
Благініна С. В. Парадигми соціального та освітнього розвитку: німецький досвід для України.....	351	Пролович С. М. Проблема підготовки молодших спеціалістів (молодшого бакалавра) в сучасній педагогічній теорії та практиці.....	397
Кірик Т. В. Управління плануванням вищої освіти України в сучасних умовах.....	355	Прус О. В. Загальнолюдські цінності як компонент у вихованні особистості на сучасному етапі.....	399
Матюхін В. О., Кобзева О. В. Модель практичної підготовки сучасного фахівця із застосуванням технологій ІТ-галузі.....	359		

МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Становлення і розвиток української державності, вип. 12, с. 363–366

Державне фінансування вищої освіти є одним з найбільш впливових важелів, його використання дає можливість забезпечити вирішення проблеми приведення обсягу та структури підготовки фахівців у відповідність до перспективних потреб економіки. Вища освіта має активну фінансову підтримку, але підходи до розподілу фінансових ресурсів, джерела, форми та методи фінансування суттєво різняться.

Досліджуючи підходи до державного фінансування вищої освіти в ряді країн, координатор програм і проектів у сфері вищої освіти Всесвітнього банку Салмі Джаміль, зробив висновок, що сучасні системи фінансування вищої освіти, при їх різноманітті, тяжіють до одного із трьох “альтернативних сценаріїв” — “фінансування на основі пропозиції”, “фінансування на основі попиту”, трансформаційний підхід [34] (табл. 1).

Таблиця 1

Моделі фінансового забезпечення вищої освіти зарубіжних країн

Характеристики	“Фінансування на основі пропозиції”	“Фінансування на основі попиту”
1	2	3
1.1. Основні підходи до фінансування освіти	Традиційний механізм розподілу фінансових ресурсів (на основі пропозиції) без урахування результативності та якості; пряме державне фінансування постачальників освітніх послуг — ВНЗ (витратний метод)	Інноваційні способи розподілу ресурсів з урахуванням результативності та якості (на основі попиту); фінансування споживачів освітніх послуг — студентів за принципом “гроші прямують за студентом”
1.2. Джерела фінансування	Фінансові ресурси центрального бюджету та бюджетів муніципальних утворень	Кошти центрального та місцевих бюджетів, недержавних фондів, приватних осіб, спонсорів
1.3. Методи фінансування	Фінансування на основі кошторисів, нормативів	Фінансування під освітні програми і проекти
1.4. Інструменти фінансування	Державне замовлення, блок-гранти, цільові гранти або субсидії, що розподіляються на конкурсній основі, державні кредити, державні стипендії	гранти, стипендії, контракти на людський капітал, ваучери і ощадні рахунки, державні кредити і кредити комерційних банків та фондів

1	2	3
2. Переваги та недоліки моделей фінансового забезпечення		
2.1. Переваги	Стабільна і диверсифікована участь держави у фінансуванні вищої освіти в країнах з високим рівнем доходів державного бюджету, корпорацій та домогосподарств	Широкий вибір освітніх програм, курсів для користувачів; висока ефективність використання фінансових ресурсів; відповідальність інститутів та мотивація споживачів до результатів навчання
2.2. Недоліки	Відсутність відповідальності та зацікавленості інститутів освіти в наданні освітніх послуг, які дають забезпечують більші можливості щодо працевлаштування випускників	Висока конкуренція між закладами освіти, монополізм, відсутність можливості проведення єдиної державної політики, погодження програм підготовки, узгодження діяльності ВНЗ одного профілю
3. Ризики та регулюючі заходи з метою їх нейтралізації		
3.1. Фактори ризику	Збільшення розриву між фінансовими потребами і можливостями; низький рівень державного фінансування вищої освіти супроводжується падінням якості	Недостатня інституційна диференціація для забезпечення конкуренції, зростання вартості освітніх послуг і зниження доступу до отримання освіти представників малозабезпечених соціальних груп
3.2. Регулюючі заходи держави	Вироблення ефективного механізму розподілу фінансових ресурсів, дотримання принципу прозорості при їх розподілі; забезпечення сумісності і взаємодоповнюваності різноманітних інструментів фінансування	

Джерело: розроблено автором

1. Сценарій “фінансування на основі пропозиції” (постачальників освітніх послуг — фінансування мережі в країнах пострадянського простору) є традиційним механізмом розподілу фінансових ресурсів в країнах пострадянського простору, Центральної Європи та Азії без урахування результативності та якості, що ґрунтується на підтримці реалізації вищою освітою функцій суспільного блага та забезпеченні рівних можливостей доступу до вищої освіти. Відповідно до цього, установи вищої освіти фінансуються державою, виходячи з потреб закладів освіти у фінансових ресурсах (витратний метод), а не результатів їх діяльності.

Основними джерелами фінансових ресурсів є кошти центрального бюджету та бюджетів муніципальних утворень; фінансування установ освіти здійснюється на основі кошторисів чи нормативів; використовуються такі інструменти, як державне замовлення на підготовку кадрів, блок-гранти, цільові гранти або субсидії, що розподіляються на конкурсній основі, державні кредити, державні стипендії [3].

Перевагами даного підходу є: стабільна і диверсифікована участь держави у фінансуванні вищої освіти в країнах з високим рівнем доходів державного бюджету, корпорацій та домогосподарств.

Недоліки — відсутність відповідальності та зацікавленості інститутів освіти в наданні освітніх послуг, які дають забезпечують більші можливості щодо працевлаштування випускників.

“Фінансування на основі пропозиції” в країнах з обмеженими бюджетними ресурсами та динамічно зростаючими показниками прийому у ВНЗ супроводжується падінням якості освіти, зростанням диспропорції між попитом і пропозицією на фаховому ринку праці та структурним безробіттям. Нездатність традиційного механізму державного регулювання системи вищої освіти ефективно вирішувати її найважливіші соціальні й економічні завдання спонукало до пошуку нових моделей організаційно-економічного механізму регулювання освіти, а також форм, методів та інструментів фінансування.

Отже, у ХХІ столітті багато країн провели реформи, що полягають у зміні механізму фінансування вищої освіти — встановленні конкурентного підходу до загального розподілу фінансових ресурсів та залежності між обсягом виділених державою бюджетних коштів і результатів діяльності вищих навчальних закладів (один із показників результативності є рівень працевлаштування випускників за отриманою спеціальністю).

2. Сценарій “фінансування на основі попиту” (споживачів освітніх послуг) базується на ринкових важелях: інноваційному підході до розподілу фінансових ресурсів з урахуванням результативності вищих навчальних закладів та якості наданих освітніх послуг; орієнтацією на споживачів освітніх послуг (студентів) — державні ресурси “прямують безпосередньо за студентом”, а не у вищі навчальні заклади.

Джерелами фінансових ресурсів є кошти центрального бюджету, бюджетів муніципальних утворень, недержавних фондів, юридичних та фізичних осіб, спонсорів; фінансування установ освіти здійснюється під освітні програми і проекти; використовуються широкий набір фінансових інструментів таких, як: гранти, стипендії, студентські займи, контракти на людський капітал, ваучери і ощадні рахунки.

Гранти та стипендії. Для стимулювання попиту на менш популярні серед молоді спеціальності та з метою підтримання талановитої молоді з сімей, які мають низький рівень доходів, у США, Великобританії, Нідерландах, Казахстані студенти отримують державні гранти, у Норвегії, Польщі, Франції — державні стипендії, а в колишніх республіках Радянського Союзу — Вірменії, Азербайджані, Казахстані велика частка державних ресурсів для фінансування вищої освіти надходить у вигляді стипендій на основі оцінки їх успішності (за високі результати у навчанні) [2].

Студентські позики використовуються більш, ніж у 60 країнах. У Великобританії, Австралії, Новій Зеландії, відпрацьовано механізм надання освітнього кредиту. Під час вступу до вищого навчального закладу студент має вибір: або вносить необхідні суми під час навчання (як правило, у розмірі 25 % від реальної вартості навчання), або отримує кредит і виплачує заборгованість по ньому після закінчення закладу вищої освіти. Для надання кредиту проводиться перевірка матеріального стану студента, за наслідками якої його або звільняють від оплати навчання або зобов’язують сплатити частину вартості освітньої послуги протягом п’яти років після закінчення вищого навчального закладу, причому повернення боргу починається тоді, коли доходи випускників сягають певного рівня, наприклад, 85 % середнього рівня доходів по країні.

Через студентські позики держава регулює рівень оплати за навчання у вищих навчальних закладах, наприклад, у Великобританії верхня межа ціни освітніх послуг для громадян ЄС встановлюється в законодавчому порядку.

Контракти на людський капітал укладаються між приватними компаніями та студентами, і є різновидом студентських позик. На основі цих контрактів студенти беруть зобов’язання компенсувати витрати інвесторів у майбутньому за рахунок частини своїх доходів. Укладання контрактів на людський капітал у вигляді пілотних проектів діє в даний час у Чилі, Колумбії, Німеччині і США.

Ваучери — трансферти споживачам освітніх послуг. Це документ (вексель), який отримує від держави студент (на основі набраних балів на вступних випробуваннях) для оплати навчання в обраному ним вищому навчальному закладі, при умові, що цей заклад готовий прийняти його на навчання.

Ваучерне фінансування є формою непрямого державного фінансування закладів вищої освіти із застосуванням подушних нормативів, воно набуло поширення в багатьох країнах таких, як: Болгарія, Чилі, Грузія, Угорщина, Казахстан, а в останні роки також і в Австралії, Фінляндії, Нідерландах, Швеції, Росії.

Освітні ощадні рахунки — персональні рахунки на навчання — використовуються з метою стимулювання накопичень сімей (окремих громадян) для отримання вищої освіти у Бельгії, Канаді, Малайзії, Нідерландах, Сінгапурі, Іспанії, Швеції, Великобританії і США. Держава надає податкові пільги та субсидії фізичним особам, заохочуючи таким чином вкладення коштів на ощадні рахунки сімей — для навчання дітей та професійної підготовки дорослих й працевлаштування працівників (підвищення кваліфікації співробітників та своєї особистої) [1].

Перевагами підходу “фінансування на основі попиту” є широкий вибір освітніх програм, курсів для користувачів; висока ефективність використання фінансових ресурсів; відповідальність інститутів та мотивація споживачів до досягнення високих результатів у навчанні.

Недоліки — висока конкуренція між закладами освіти, що породжує монополізм, неможливість проведення єдиної державної політики щодо погодження програм підготовки, змісту освіти, відсутність координації у діяльності ВНЗ одного профілю.

Показники результативності є основним критерієм при виділенні державних коштів у США, Великобританії і Австрії; у Нідерландах на основі цих показників визначається 50 % фінансування, у Швеції — 45 %, у Литві, Угорщині і Румунії — від 12 до 20 %, в Італії — менше 5 %, хоча повністю на модель “фінансування на основі попиту” не перейшла жодна країна світу [79].

3. Трансформаційний підхід щодо фінансування вищої освіти притаманний для тих країн, у яких пройшли реформи, пов’язані з розподілом витрат на вищу освіту між державою, споживачами освітніх послуг і працевлаштуваннями, але потрібно або закріпити позитивні наслідки вже проведених реформ, або подолати їх негативні (часто непередбачувані) результати. Це стосується, перш за все, країн з перехідною економікою у Латинській Америці, Східній Європі і Східній і Центральній Азії [198].

Позитивний досвід цих країн доцільно використовувати, але автоматичне перенесення моделі фінансового забезпечення вищої освіти на український ґрунт не може привести до бажаних результатів.

Література

1. *Боголіб Т. М.* Вдосконалення фінансового забезпечення вищої освіти / Т. Боголіб // Вісник ТДМУ. — 2006. — № 3. — С. 76–87.
2. *Колісніченко Н.* Альтернативні джерела фінансування вищої освіти: досвід США / Н. Колісніченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України — 2006. — № 1. — С. 320–326.
3. *Salmi Jamil.* Scenarios for Financial Stability of Tertiary Education./ Jamil Salmi // Higher Education to 2030 — Volume 2: Globalisation. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.sourceoecd.org